

Canelli'ye, Barbaresco'ya ya da Alba'ya değil de buraya, bu köye dönmüş olmamın bir nedeni var. Ben burada doğmadım, bu neredeyse kesin; nerede doğduğumu bilmiyorum, "Doğmadan önce ben işte buydum" diyebileceğim ne bir ev ne bir avuç toprak var ne de bir parça kemik. Tepeden ya da vadiden, ormandan ya da balkonlu bir evden gelip gelmediğimi bilmiyorum. Beni Alba Katedrali'nin basamaklarına bırakan genç kız belki köylü bile değildi, belki gösterişli bir binanın sahibinin kızıydı ya da Monticellolu, Neiveli ya da Cravanzalı iki yoksul kadın –neden olmasın– beni bir üzüm küfesinin içinde getirdi buraya. Kimin canından ya da kanından dünyaya geldiğimi kim söyleyebilir? Bütün kanların iyi ve eşdeğer olduğunu bilecek kadar dünyayı epey dolaştım ama şu insanoğlu, sırf kendi soyu daha değerli ve geçmişi bir mevsim döngüsünden daha uzun ömürlü ve köklerini salacak bir yurdu ve toprağı olsun diye didinir durur.

Bu köyde büyüdüysem, sırf Alessandria Hastanesi'nin bana bağladığı aylığı ele geçirmek için bile olsa, bana sahip çıkan ve beni yetiştiren Virgilia'ya, Padrino'ya, artık hayatta olmayan bu insanlara teşekkür etmem gerekir. Kırk yıl önce bu tepelerde, tek bir gümüş lirayı yakından görmek uğruna, evdeki çocukları yetmezmiş gibi bir de hastaneden piçleri toplayan birtakım gün yüzü görmemişler vardı. Kimi, sonradan kendi hizmetine koşturmak, büyüdüğünde de ona kolayca söz geçirmek için küçücük bir kız çocuk sahiplenirdi; evde zaten iki tane kızı olduğundan Virgilia beni istemiş, ben biraz büyüdüğümde de kendilerine bir çiftlik kurmayı ve hep birlikte çalışıp rahat etmeyi umuyorlarmış. O zamanlar Padrino'nun Gaminella'da kulübeden bozma –iki oda, bir ahır– bir evi, keçisi ve bir dolu fındık ağacı vardı. Ben kızlarla büyüdüm, birbirimizin mısır lapasını çalar, aynı döşekte uyurduk, kızların büyüğü olan Angiolina benden bir yaş büyüktü ve bir kış günü Virgilia öldüğünde –ben on yaşındaydım–, onun oğlu olmadığımı tesadüfen öğrendim. O kıştan sonra, akli başında bir kız olan Angiolina dere kıyısında

ve ormanda bizimle birlikte dolaşmayı bıraktı; eve bakıyordu: Ekmek ve peynir yapıyor, benim gümüş aylığı almaya belediyeye o gidiyordu; ben de beş liralık değerimle Giulia'ya hava atıyor, onun beş para etmediğini söylüyordum ve Padrino'ya, "Neden eve başka piçler almıyoruz?" diye soruyordum.

Sefil bir durumda olduğumuzu artık biliyordum, çünkü hastaneden çıkma piçleri sadece sefalet çekenler sahiplenirdi. İlk zamanlar, okul yolunda koştururken, diğerleri bana piç dediklerinde, bunun ödleğ ya da aylak gibi bir şey olduğunu sanır, kafiyele sözlerle onlara karşılık verirdim. Ancak, Padrino ile Virgilia'nın oğlu olmamanın Gaminella'da doğmamakla, fındık ağaçlarının altından ya da kızlar gibi bizim keçinin kulağından çıkıp dünyaya gelmemekle aynı şey olduğunu henüz çok da iyi anlamamış olsam da artık tam bir delikanlıydım ve belediye benim aylığı artık ödemez olmuştu.

Geçen yıl, ilk defa köye döndüğümde de neredeyse gizlice fındık ağaçlarını görmeye gittim. Peş peşe uzanan üzüm bağları ve upuzun derelerle kaplı bir bayırı ve başını kaldırdığında insanın doruğunu göremeyeceği kadar –ve doruğunda, kim bilir daha neresinde nice üzüm bağları, ormanlar ve patikalar vardır– başına buyruk bir yamacı andıran Gaminella Tepesi, toprağın ve ağaçların çıplaklığını, kış vakti derisi yüzülmüşçesine gözler önüne seriyordu. Devasa görüntüsünün, vadimizin sonlandığı Canelli'ye doğru gitgide küçüldüğünü, loş ışıkta bile gayet iyi görüyordum. Belbo'ya uzanan bozuk yoldan küçük köprünün korkuluğuna ve sazlığa ulaştım. Kıyıdaki yüksekçe düzlükte, kulübenin iri taşlarla örölü kararmış duvarını, bel vermiş incir ağacını ve boş penceresini gördüğümde o korkunç kış mevsimleri canlanıverdi zihnimde. Ancak ağaçların ve toprağın çehresi değişmişti; fındıklıklar kaybolmuş, hasat edilmiş bir mısır tarlasını andırıyordu. Ahırda bir öküz böğürdü ve akşamın ayazında burnuma gübre kokusu geldi. Demek ki kulübenin yeni sahibi bizim kadar sefalet çekmiyordu. Hep buna benzer bir şey beklemiştim, hatta belki de kulübenin yıkılmış olabileceğini; onca yılı o delikte, avuç içi kadar bir patıkada keçi otlatarak ve derenin dibine kadar yuvarlanan elmaları arayarak, yolun yokuş aşağı Belbo'ya doğru kıvrılan dönemecinde dünyanın son bulduğuna inanarak geçirmenin nasıl mümkün olabileceğini, pek çok kez, köprünün korkuluğunda kendi kendime sorarken hayal etmiştim. Ancak fındık ağaçlarını bir daha göremeyeceğim hiç aklıma gel-

memiști. Bu, her şeyin bittiği anlamına geliyordu. Bu yeni durum cesaretimi kırdı, sonunda ne sesimi çıkarabildim ne de harman yerine gidebildim. Bir yerde doğmamış olmanın, bir kan bağının olmamasının ve oradaki yaşlılarla birlikte yarı ölü yaşamamanın, dahası değişen bitki örtüsüne bile aldırmanın ne demek olduğunu tam da o anda anladım. Tepelerin üzerindeki fındık ağaçları hâlâ kümeler halinde duruyordu elbette ve oraya gidebilirdim; o ağaçların sahibi ben olsaydım, belki de hepsini keser yerine buğday ekerdim, oysa şimdi tıpkı şehirdeki kiralık odalar gibi, bir gün ya da birkaç yıllığına tutulan ve terk edildiğinde içi boşalmış kof kabukları andıran ıssız ve sahipsiz oda hissi yaratıyordu bende.

O akşam Gaminella'ya arkamı döndüğümde, neyse ki, Belbo'nun ötesindeki sivri çıkıntıları ve doruklarında gözden kaybolan geniş çayırıları ile Salto Tepesi çıkıverdi karşıma. Onun daha aşağısında, derelerin kesintiye uğrattığı çıplak bağlar, öbek öbek ağaçlar, patika yollar, etrafa rastgele serpiştirilmiş çiftlikler, tıpkı benim kulübenin arkasındaki kalasın üzerinde oturduğum ya da köprünün korkuluğuna yaslanıp günlerce, yıllarca seyrettiğim görüntüsüyle duruyordu karşımda. Sonra, benim askere gidene kadar Belbo'nun dışındaki o verimli düzlükte, Mora Çiftliği'nde ırgatlık ettiğim ve Padrino'nun da Gaminella'daki kulübeyi satıp kızlarıyla Cossano'ya gittiği o yıllarda, gökyüzünün altındaki Salto'nun üzüm bağlarını görmem için gözlerimi tarlalardan yukarı çevirmem yetiyordu ve bu üzüm bağları da sabah akşam Belbo'ya doğru yol alırken mucizevi biçimde istasyonu ve şehirleri aklıma düşüren demiryolunun ve trenin düdüğü yönünde Canelli'ye doğru alçalıyorlardı.

Böylece, içinde doğmadığım bu köyü ben uzunca bir zaman dünyanın tamamı sandım. Şimdi dünyayı gerçekten görmüş biri olarak, onun pek çok küçük köyden oluştuğunu biliyorum, bunun çocukken kayda değer bir yanılğı olup olmadığını bilmiyorum. Benim zamanımda gençlerin çevre köylerdeki eğlencelere gitmeleri, dans etmeleri, içki içmeleri, kavga etmeleri, galibiyetleri ve kırık kollarıyla eve dönmeleri gibi, insanlar da denizlerde ve karalarda dönüp duruyor. Üzüm yetiştiriyor ve onu Canelli'ye satıyorlar; yerin altından trüf mantarı çıkarıp Alba'ya götürüyorlar. Camo'ya kadar bütün vadinin tahta fiçilerini ve üzüm cenderelerini tedarik eden Saltolu arkadaşım Nuto var. Bu ne demektir? Sırf çekip gitme zevkini yaşamak için bile insana bir köy gerekir. Bir köy, yalnız ol-

mamak demektir; insanların, ağaçların ve toprağın içinde sana ait bir şey olduğunu, yokluğunda yolunu gözlediğini bilmek demektir. Ne var ki orada huzurlu olmak da kolay değildir. Bir yıldan beri aklım fikrim hep onda ve fırsatını bulduğumda Cenova'dan oraya kaçıyorum, o ise avuçlarımın arasından kayıp gidiyor. İnsan bu gibi şeyleri zamanla ve yaşayarak öğreniyor. Kırk yaşında ve gördüğüm onca şeyle birlikte hâlâ köyümü bilmemem olacak şey mi?

Beni ikna etmeyen birtakım şeyler var. Herkesin aklında benim buraya bir ev almak için döndüğüme dair bir kanı var ve bana *Amerikalı* diye sesleniyor, kızlarını gösteriyorlar. Bir isme bile sahip olamadan buradan çekip gitmiş biri olarak, bu durum hoşuma gidebilir, nitekim gidiyor da. Ama yeterli değil. Cenova da hoşuma gidiyor, dünyanın yuvarlak olduğunu bilmek de bir ayağımın dışarıda olması da. Delikanlılığımda, Mora Çiftliği'nin giriş kapısında bir küreğe yaslanıp yoldan geçen aylakların gevezeliklerini dinlediğim zamanlardan bu yana Canelli tepecikleri benim için dünyanın kapısıdır. Nuto, benim aksime, Salto'dan hiç ayrılmadı; o, bu vadiye yaşamayı becermek için buradan asla dışarı çıkmamak gerektiğini söyler. Henüz bir yeniyetmeyken, bandoda klarnet çalarak Canelli'nin ötesinden, güneşin doğduğu yöreden kalkıp Spigno'ya, Ovada'ya kadar gelen de onun ta kendisidir. Ara sıra bunları konuşuruz, o da güler.

II

Bu yaz, köyün meydanındaki Otel Angelo'ya indim, burada artık kimse beni tanımıyordu, ne de olsa koskoca bir adam olmuştum. Ben de köyden kimsecikleri tanımıyordum; benim zamanımda buraya nadiren gelinirdi, hayat yollarda, dere kenarlarında, evlerin avlularında geçirdi. Köy, vadinin yukarısındaydı, kilisenin önünden akan Belbo Deresi yarım saat sonra benim tepelerimin altında genişlerdi.

Buraya ağustos ayındaki Meryem Ana Yortusu'na rastlayan dönemde, on beş günlüğüne dinlenmeye gelmişim. Yabancıların gelip gidişi, meydanın kalabalıklığı ve gürültüsü içinde bir siyahi bile arada kolayca kaynayıp giderdi; ben de doğru zamanı seçmişim. Bu kalabalığı bağırırken, şarkı söylerken, top oynarken; karanlıkta ateşler yakıp kestane fişeklerini patlatırken işittim; içki içtiler, ağızlarını yaya yaya güldüler, geçit yürüyüşü yaptılar; üç gece boyunca meydanda devam etti bu eğlence; arabalar, trompetler ve kurusıkı atan tüfekler her yerden duyuluyordu. Bir zamanların aynı gürültüleri, aynı sesleri ve aynı çehreleriydi. Kalabalığın arasında koşuranlar yine aynı haylazlardı; boyunlara bağlanan mendiller, çift gezen öküzler, parfüm, ter, kadınların koyu tenli bacaklarındaki ince çoraplar, hepsi aynıydı. Belbo kıyısındaki sevinçler, kederler ve vaatler de. Bir zamanlar olduğu gibi ben yine avuçlarımda ilk maaşımın üç kuruşuyla kendimi şenliğin ortasına atmış, hep birlikte ok atma yarışına, salıncağa koşmuş, saçları örgülü küçük kızları ağlatmıştık. Ama erkeklerle kadınların, saçları briyantimli oğlanların ve burunları havada kızların neden zıtlıştıklarını, kavga ettiklerini sonra karşılıklı bakışıp gülüşüklerini ve hep birlikte dans ettiklerini hiçbirimiz henüz bilmiyorduk. Eskisinden farklı olarak ben artık biliyordum ama o zamanlar geride kalmıştı. Bunu yeni yeni anlamaya başladığım günlerde vadiden çekip gitmişim. Orada kalan Nuto idi, Salto'nun marangozu, Canelli'ye yaptığım ilk kaçamaklarımın suç ortağı Nuto, sonraki on yıl boyunca vadinin bütün şenliklerinde ve danslı eğlencelerinde klarnet çalmıştı.

Dünya onun için on yıl boyunca kesintisiz bir şenlik alanı olmuştu; köyün bütün içkicilerini, hokkabazlarını ve eğlencelerini iyi bilirdi.

Son bir yıldır buraya yaptığım her kaçamakta ona mutlaka uğrarım. Evi, Salto'ya uzanan yamacın üzerindedir; ıssız bir çevreyoluna bakar, etrafa sinen taze odun, çiçek ve talaş kokusu, özellikle benim gibi tüm dünyası küçük bir kulübe ve bir ağıldan ibaret olan birine bambaşka bir gezegen gibi görünürdü. Mora'daki ilk zamanlarımda, yolun, çalgıcıların ve sadece dışardan gördüğüm Canelli evlerinin kokusuydu bu.

Nuto şimdi evli koskoca bir adam olmuş, çalışıyor ve başkalarına iş veriyordu. Evi ise hep aynı, güneşin altında sardunya ve zakkum kokar, evin pencerelerinde ve önünde tencereler vardır. Klarneti elbise dolabında asılı; talaşla dolu bir zeminde yürünür, onları sepetlere doldurup –kıyıları yalancı akasya, eğreltiotu ve mürver kaplı– yazları kuruyan Salto Deresi'nin kenarına atarlar.

Nuto bana, çalgıcılık mı yoksa marangozluk mu, karar vermesi gerektiğini ve böylece on yıl süren şenlik hayatından sonra babasının öldüğü gün klarneti bıraktığını söyledi. Ben ona nereye kaybolduğumu anlattığımda, bana Cenovalı birtakım insanlardan hakkımda birkaç şey öğrendiğini, ben oradan ayrılmadan önce köprü'nün dibindeki yığınların arasında altınla dolu bir tencere bulduğumu ve bunun köyde ağızdan ağıza dolaştığını anlattı. Dalga geçip gülüştük. “Belki şimdi,” diyordum, “babam da çıkar gelir.”

“Senin baban,” dedi bana, “sensin.”

“Güzel olan bir şey varsa,” dedim, “Amerika'da herkes piç.”

“Bak,” dedi Nuto, “bu da düzeltilmesi gereken bir şey. Hiç adı ya da evi olmayan insan olur mu, hem neden olsun? Hepimiz insan değil miyiz?”

“Bırak bu meseleleri, olduğu yerde kalsın. Ben, adım olmadan da başardım.”

“Sen başardım,” dedi Nuto, “artık kimse senin hakkında ileri geri konuşmaya cesaret edemez de ya ötekiler, başaramayanlar? Bir bilsen, şu tepelerde hâlâ ne çok çaresiz insan var. Çala söyleye dolaştığım zamanlarda, her yerde, özellikle mutfakların önünde aptal, akli kıt ya da zavallı biri mutlaka olurdu. Onlar, lahana kökü ve bir kuru ekmekle yaşamaya mahkûm olan alkoliklerin ya da cahil hizmetçilerin çocukları. Onlarla alay edenler de olurdu. Sen başardın,” dedi Nuto, “çünkü iyi ya da kötü bir ev buldun, Padrino'nun

evinde az yiyordun, ama yiyordun. Diğerlerinin de başarması için onlara yardım etmek gerekir, bunu söylemeye bile gerek yok.”

Nuto ile konuşmak hoşuma gidiyor; artık ikimiz de koca adamlarız ve birbirimizi iyi tanıyoruz; ama önceleri Mora’da çiftlikte çalıştığım zamanlarda, o benden üç yaş büyük olduğundan çoktan ıslık ve gitar çalmayı öğrendiği için aranan ve sözü dinlenen biriydi; büyüklerle akıl yürütür, biz çocuklarla mantıklı konuşur, kadınlara da göz kırpar. Onun yolundan gitmeye daha o günlerde başlamıştım ve bazen onunla dere kıyısında koşturmak ya da Belbo’nun iç kısımlarında kuş yuvası bulmak için işlerden firar ederdim. Bana, Mora’da kendimi saydırmam konusunda nasıl davranmam gerektiğini söylerdi; sonra akşamları bizimle birlikte çiftliğe gözcülük etmeye avluya gelirdi.

Şimdi de bana çalgıcılık hayatından söz ediyordu. Onun gidip gördüğü yerler, gündüzleri güneşin altında aydınlık ve ormanlık, geceleri kapkara gökyüzünde yıldız yuvalarına dönüşen çevre köylerdi. Cumartesi akşamları, bir saçak altında eğitim verdiği bando arkadaşlarıyla kendinden emin ve çevik adımlarla şenlik alanına gidiyorlar, sonra iki üç gün boyunca ne ağızları ne gözleri kapanıyordu, –klarneti bırakıp içki bardağını alıyor, bardağı bırakıp çatalı kapıyor, sonra yeniden klarneti, saksafonu, trombonu çalıyor, derken yeni bir ziyafet, ardından bir daha içkiler içiliyor ve sololar atılıyordu, derken ikinci kahvaltısı, akşam ziyafeti, sabaha kadar uyumuyorlardı. Şenlikler, törenler, düğünler olduğunda rakip bandolarla yarışıyorlardı. İkinci, üçüncü günün sabahında zil zurna sarhoş halde sahneden inerlerdi. Başını bir kova suyun içine daldırmak ve hatta at arabaları ve kara sabanlar ile at ve öküz pisliklerinin arasındaki çayır çimenin üzerine kendini bırakmak zevklerin en büyüğüdü. “Parayı kim ödüyordu?” diyordum. “Belediyeler, aileler, gözü yüksekte olanlar, kim varsa. Karnını doyurmaya gelenler,” diyordu, “hep aynı insanlardı.”

Ne yediklerini onlardan dinlemek gerekti. Aklıma, Mora’da anlatılan başka başka köylerdeki başka başka zamanların akşam yemekleri geliyordu. Yenilen şeyler hep aynıydı ve bunları duyunca sanki Mora’da mutfağa girip de rende yapan, hamur yoğuran, sebze dolduran, tencerenin kapağını kaldıran ve ateşi yakan kadınları görmüş gibi ağızımda aynı tadı hissediyor, asma filizlerinin çıtır çıtır kırıldığını işitiyordum.

“Sen çalmaya tutkundun” diyordum. “Neden bıraktın? Baban öldü diye mi?”

Nuto da bana, öncelikle çalgıcılık yaparak eve az para götürdüğüünü, sonra onca israfı ve de parayı kimin ödediğini hiçbir zaman bilmemenin neticede mide bulandırıcı bir şey olduğunu söylüyordu. “Sonra savaş çıktı” diyordu. “Büyük olasılıkla kızların ayakları hâlâ kaşınıyordu kaşınmasına da onları artık kim dans ettirecekti? Savaş yıllarında insanlar başka türlü eğlendi.”

Nuto bir daha düşününce, “Müziği seviyorum,” diye sürdürdü sözlerini, “ne var ki o başına bela olan kötü bir patrondan başka bir şey değildir... Kötü bir alışkanlığa dönüşünce bırakmak gerekir. Babam kadın düşkünlüğünün bundan daha iyi olduğunu söylerdi...”

“Tabii ya,” dedim, “kadınlarla aran nasıldı? Eskiden pek severdin onları. Dansta hepsi elinden geçmiştir.”

Nuto’nun gülerken ıslık çalmak gibi bir huyu vardır, ciddi olduğunda bile.

“Alessandria Hastanesi’ne hiç malzeme tedarik etmedin mi?”

“Umarım etmemişimdir” dedi. “Senin gibi biri için bu ne bayağılık.”

Sonra da bana bu ikisinden müziği tercih ettiğini söyledi. Bir gruba katılmak –ara sıra oluyordu– eve geç döndükleri geceler, sabaha kadar çalıp söylemek, evlerden uzak, kadınlardan ve deli gibi karşılık veren köpeklerden uzak, karanlığın içinde anayolda ilerlerken durmadan saksofon ve mandolin çalmak demekti. “Ben hiç serenat yapmadım,” diyordu, “bir kız, güzelse eğer, aradığı şey müzik değildir. Hemcinslerinin önünde kendi mutluluğunu arar, erkek arar. Enstrüman çalmanın ne demek olduğunu bilen bir kız tanımadım hiç...”

Nuto güldüğümü fark etti ve hemen yapıştırdı: “Sana tek bir kız söyleyebilirim. Bir müzisyen vardı, Arboreto, saksofon çalardı. Bir kıza öyle serenatlar yapardı ki, onun için şöyle derdik: Şu ikisinin konuştuğu falan yok, sanki enstrüman olmuş birbirlerini çalıyorlar...”

Bu sohbetleri anayolda ya da onun penceresinin önünde bir bardak bir şey içerken yapardık ve altımızda Belbo Ovası ile akarsuyu belirleyen ağaçlar ve karşımızda baştan sona üzüm bağları ve derenin karaltılarıyla kaplı, heybetli Gaminella Tepesi uzanırdı. O şaraptan içmeyeli kaç zaman oluyordu?

“Sana daha önce söylemiş miydim,” dedim Nuto’ya, “Cola satmak istiyor.”

“Sadece toprağını mı?” dedi. “Dikkat et, sana yatağını bile satar.”

“Samandan mı kuştüyünden mi?” dedim dişlerimin arasından. “Ben yaşlıyım.”

“Tüyler de zamanla samana dönüşür” dedi Nuto. Sonra da ekledi, “Mora’yı görmeye gittin mi?”

Tabii ya, Mora. Gitmemiştim. Salto’nun evine iki adımlık yoldu ve ben oraya gitmemiştim. İhtiyarın, kızların, oğlanların, hizmetkârların dağıldığını, hepsinin ortadan kaybolduğunu, kiminin öldüğünü, kiminin uzaklara gittiğini biliyordum. Geriye sadece, ayaklarını yere vura vura bana piç diye bağırmış olan o geri zekâli yeğen Nicoletto kalmıştı ve malın yarısı da satılmıştı.

Ona, “Bir gün giderim. Döndüm artık” dedim.